ONBEŞİNCİ YÜZYIL ŞÂİRİ CA'FERÎ'NİN DULKADIRLU 'ALÂÜDDEVLE BOZKURD BEG'E İKİ Şİ'İRİ(Mesnevî ve Kasîde)

XIV.Yüzyıl Bozok/Dulkadırlu-Eli Şâirlerinden CA'FERÎ'nin yazma DÎVÂN'ı, "93(1877) Kars Muhâcirleri"nden,65 yaşındaki Erzurumlu Emekli İlkokul Öğretmeni ve kitap derleme meraklısı Münip YILDIRGAN Beğ'de bulunuyordu. Bunu,başka dîvân ve yazmalarla birlikte, Eylül 1982 başlarında, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Eski Türk Edebiyatı Uzmanı) Bayburtlu Turgut Karabey, satın almıştır. 130 x 208 mm.boyunda ve 15 satırlı, 1b -111b varakta,güzel bir ta'lîk hatla, hiçbir imlâ hatası olmadan yazılmıştır. Şâir Ca'ferî'den, hiçbir tezkire ve hâltercümesi eserlerde bahsedilmemiştir.

Bu Dîvân'ın aslının, 1534 te Azerbaycan'da Kanûnî Sultan Süleymân'a itâat eden ve 1534 kışını Adilcevaz-Ahlat bölgesinde geçiren onbin evli Dulkadırlu Uruğu'nun başı olan Mehmed Khan ve Mîrzâ-Ali Beğ Kardeşler'in 1535 te Erzurum ve Pasın'a, bütün ta'allûkatıyla iskân edilip, şenlenme ve Çoruk Boylarına gazâ ile vazifelendirildikleri sırada, bu bölgeye geldiği(bak.Kırzıoğlu,"Osmânlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi", 1976 Ankara,s. 152-155,157-158,161-166),anlaşılıyor.

Eldeki 111 yapraklı CA'FERÎ DÎVÂNÎ, Horasan'dan Adana'ya ve Dağıstan'dan Bağdad'a değin yayılmış olan,birinci şahıs-zamîrini,"ben" yerine "men" diye kullanan Akkoyunlu/Azerbaycan-Ağzı ile yazılmıştır. Başta, Münâcât ve Na'at'tan sonra, Dört-Ulu Halife'nin "Medhi"nin müte'akıp, (Osmânlı Pâdişâhı Fâtih Sultân Mehmed'in kaynı,Velî/Sofî-Bâyezid'in dünğürü ve Yavuz Sultân Selîm'in Ana-Dedesi olan) Dulkadırlu Emîri 'Alâüddevle Borkurd(1479-1515) Beğ'in, ilk hükûmet yıllırında yazılan iki manzûme gelmektedir. Üç beyitlik "Der Medhi 'Alî Kerrem-Allâhu Vechehu"dan hemen sonra(11a-11b'de), "'Alâüddevle Khan"ın "Medh"i ve bunun arkasınca da,16 beyitlik "Kasîdesi yazılmıştır (11b-12b). Bunları aynen, yeni yazımızla aktaralım: (17 beyitli bir mesnevi ile)

(11a)

A) "Der Medh-i Şâhenşâhi'l-Mu'azzam,Mâliki'r-Rikâbü'l-Ümem
'Alâü'd-Devle Khan khalled-Allâhu Milkehu ve ebbede saltanatehu"

1- Ba'de Tevhîd (ü) Du'â, Na't-i Resûl
Bize vâcibdür eyâ ehl-i usûl.

2- K'ideyiz medh-i Şehenşâh-i-Cihân
Khâsse medh-i serfârâz-i kün-fekân.

3- Pâdişâh-i Pâk-Re'y (ü) Pâk-Dîn,
Zıll-i-Hak,Sultân 'Alâ-Devle,yakîn.

4- Âfitâbı âsümân-i devletinğ
Hem meh-i tâbânı burc-i 'izzetinğ.

5- Ger kıla 'ayn-i 'inâyetle nazar,
Eyler ol khâk-i-siyâhı, pâk-zer.

6- Zât-i Pâkidir cihânınğ, hâsılı,
İns ü cân, in'âm-i 'âm-i vâsılı.

7- Bahr-i cûdınınğ cihân bir katresi,
Âfitâb-i lûfinünğ cân, zerresi.

(11b) 8- Bîkhilâf olmuşdur anunğ ey khalef,
Keff-i ihsânında deryâlar çû kef.

9- Bezlinünğ khûnunda cümle khâs ü 'âm,
Erişür her dem nevâya, vesselâm.

10- Tâli'i burc-i sa'âdetden tulû'
Etdigiçün, kıldı ihsâna rücû'.

11- Devleti dâyim, anunğ 'ömri ziyâd,
K'oldurur Şâh-i-Cihân-i 'adl ü dâd.

./.

ONBEŞİNCİ YÜZYIL Şâiri Ca'ferî'nin Dulkadırlu 'Alâüddevle Bozkurd Beğ'e İki Şi'iri(Mesnevî ve Kasîde)

12- Nevbahâr-i bâğına bâd-i khazân
Esmesün, hakk-ı Khudâyi Müste'ân.
13- Bûsitân-i servi her dem serferâz,
Gülbün-i gülzârınınğ şâkhı dirâz.
14- Devleti bakhtı dirakht-i pür-semer,
Olsun, anğa bulmasun düşmen memer.
15- Çetr ü eyvânınığ etnâbı tamâm
Bâkî vü muhkem anunğ olsun müdâm.
16- Solmasun hiç gülsitânı gülleri,
Sad-hezâr olsun anunğ bülbülleri.
17- Kanda 'azm-etse, Allâh fursatın
Versün ü kılsun ziyâde nusratın.

B) Der Kasîde-i ʿAlâüddevle Khan

1- Şâhî ki, serverân-i cihândır anğa gedâ,
Kılmış refî' mesnedini cümleden Khudâ.
2- Ser-defteri kemâl ü kerem,bahr-i lûtf-i vücûd,
Serleşger-i zemînü zamân sâhib-livâ.
3- Dârâyi dâr ü gîr, sipehdâr-i ceng ü harb;
Eymeni Şer'-i Mustafavî, şâh-i bîriyâ.
(12a) 4- Şâh-i-Cihân, ya'nî ʿAlâü'd-Devle Khan k'anunğ,
Oldu ferâz-i saltanatı, cümleden a'lâ.
5- Rûşen kamudan olsa, ne tanğ, şem'-i devleti;
Çünki eylemişdir nazar anğa cemʿ Evliyâ. → Cemʿ Evliya
6- Gelmez vücûd-i kişverine belki anunğ bigi(gibi),
Mîs-i vücûda bir nazar-i pâk-i kîmiyâ.
7- Dilde, safây-i suhbeti, gamden komaz eser,
Cân-güzgüsüne rü'yet-i rûyi, verür cilâ.
8- Her kim marîz-i hâdise-i rûzigârdur,
Dârüşşifâyi merhametinden bulur şifâ.
9- Hak, âfitâb-i zâtını, naks-i zevâlden
Kılsun emîn, hakk-i Şehenşâh-i-Lâ-Fetâ.
10- Bâd-i khazân, sebze-i bâğına esmesün,
Pejmürde olmasun gül ü gülzâr dâyimâ.
11- Eyvân-i 'izzetine el,ergörmesün zelel
(12b) Binây-i devletine khatâ kılmasun fenâ.
12-Âyîne-i zamîrine gam-i gerd konmasun,
Olsun hemîşe khurrem ü khandân bâ-safâ.
13-Rûşen-dil olsa tanğ mı CAʿFERÎ,
Nûr-i cemâli, cân-gözüne olur çün ziyâ.
14- Gine kemâli, fikr-ile gelmez beyâna çün,
Men nice medhiyyetine anunğ eyleyim edâ.?
15- Ey bende-i fakîr ü hakîr ü za'îfsin,
Ger Devlet-Eşigi'ne getürdünğse iltica.
16- Sür rûyunğı, bu Südde-i-Cennet-me'âba kim,
Cân dîdesine oldu anunğ tozı, tûtiyâ.

x x x

11b sahifesi sonundaki "ketebe"sinde, eserin, "Temmet bi-'avni'l-Meliki'-l-Vahhâb,tahrîren fî Evâkhiri'l-Muharremi'l-Herâm Sene khamse ve erba'în ve elf"(H.1045 Muharremi Sonları=6-16 Temmuz 1635) bitimi ve sahibinin "Hasan bin Mehmed Beg" olduğu,belirtilmiştir.

1955 Mayısında, Bitlis Lisesi bahçesinde görülen, Akkoyunlu yapısı "KAYSERİYYE" adlı Kapalıçarşı'nın kitâbesi. 60 x 90 santim eb'âdındaki bitevi(yekpâre) kara-kevek taş üzerinde harekeli celî hatla yazılı, Bitlis Beğlerbeğisi (ve Akkoyunlu kumandanı, Bitlis fâtihi) Pijen oğlu Süleymân Beğ'in, üç satırlık, arapça imâr kitâbesi(son satır, sıkışıktır, ufak boyudadır):

1) أَمَرَ بعمارة هَذِهِ القيسرية الامير الاعظم الاعدل الاكرم خلف الامراء في
2) العالم مالك رقاب الامم صاحب السيف والقلم في المجتهد مذاهب
3) مقبول الوزراء والاقارب [...] سليمان بيك ابن پژن خان [...] نه في
تاريخ سنة ست وثمانين وثمانمائة الهجرية

1)Emere bi-ʿimâreti hâzihi'l-Kayseriyye El-Emîrü'l-ʿAzam El-Aʿdelü'-l-Ekrem Khalefü'l-Ümerâi fî'

2)l-ʿÂlem Mâliki Rikâbi'l-Ümem Sâhibü's-Seyf ve'l-Kalem fî'l-Müctehidi Mezâhib.

3)Makbûlü'l-Vüzerâ ve'l-Akārib(...kırık) <u>Süleymân Beg ibn Pijen Khan</u>(...kırık) nehü. Fî Târîkh seneti sitte ve semânîn ve semân-mi'~~xxx~~ eti'l-Hicriyye. (h.886= 1481).

18.X.1982
Kırzıoğlu M.Fahrettin
Kırzıoğlu

١) امر بعمارة هذه القيسرية الامير الاعظم الاعدل الاكرم خلف الامراء في
٢) العالم مالك رقاب الامم صاحب السيف والقلم في المجتهد مذاهب
٣) مقبول الوزراء والاقارب .... سليمان بيك ابن پژن خان ... نه في تاريخ سنه ستة وثمانين
وثمانمائة الهجريه

(1) دیوان چغتری' دن

ص ۱۱

(درمدح عثمان ذی النورین صوڭی)

یار ثالث جامع آیات حق — کیم الکا اولمشدر علم دین سبق

کان لطف و حلم دریای حیا — یعنی ذی النورین خرشید صفا

بلبل خوش نغمۀ یار نبی — طوطی گویای اسرار نبی

درمدح علی کرم الله وجهه

یار رابع دُرّ درج هل اتی — شهسوار دین و شاه لا فتی

ساقی جام شراب سلسبیل — آب کوثر خاک راهینه سبیل

گرچه شهر علم حقدر مصطفی — باب در آنگ علی مرتضی

I. قصیده

(A) درمدح شاهنشاه المعظم مالک الرقاب الامم علاء دوله خان خلد الله ملکه و ابد سلطنه

۱ — بعد توحید و عا نعت رسول — بیزه واجب در ایا اهل اصول

۲ — کایده بیز مدح شهنشاه جهان — خاصه مدح سرفراز کن فکان

۳ — پادشاه پاک رای پاک دین — ظل حق سلطان علاء دوله یقین

۴ — آفتابی آسمان دولتنگ — هم مه تابانی برج عزتنگ

۵ — کیم قله عین عنایتله نظر — ایلر اول خاک سیاهنی پاک زر

۶ — ذات پاکی در جهانگ حاصلی — انس و جان انعام عالم واصلی

۷ — بحر جودینگ جهان بر قطره سی — آفتاب لطفینگ جان ذره سی

130 x 208 mm. boyunda، 15 سطرلی 111 ورق (111b صوڭی)، گوزل تعلیق خط ایله یازلمه

1

XV. عصرك شاعرلرنده جعفرینك بو (دیوان)ی،

۹۳ (۱۸۷۸) قارصی مهاجرلرندن ارضروملی امكلی ایلك اوقول اوكرتمنی

منیب بیلدیرغان Münip Yıldırgan آدلی اسكی كتاب مراقلیسی 65 یشنده‌كی

بگرن. ایلول ۱۹۸۷ باشلرنده، ارضروم - آتاتورك اونیورسیته‌سی فن - ادبیات

فاكولته‌سی تورك ادبیاتی آسیستانی یاپیورلی طورغود قارابك Karabey

طرفندن، بر قاچ یازمه اثر و دیوان ایله برلیكده صاتین آلنمشدر.

بو منظومه‌یی اثرك اصلندن (ورقه: 11a - 11b، 12a - 12b و 111b دن) ۳ لیمشدر.

۱٦ اگست ۱۹۸۷ - ارضروم.

Kırzıoğlu F.

(2)

116b

٧ — بحر جودینک جهان قطره سی … آفتاب لطفینک جهان ذره سی
٨ — بی خلاف اولمشدر آنینک ای خلف … کف اچاننده دریالر چو کف
٩ — بذلینک خوشنده جمله خاص و عام … ایرشور هردم نوایه والسلام
١٠ — طالعی برج سعادتدن طلوع … ایتروکیچون قلدی جهانه رجوع
١١ — دولتی دایم آنینک عمری زیاد … کاولدر شاه جهان عدل و داد
١٢ — نوبهار باغنه باد خزان … اسمسون حق خدای مستعان
١٣ — بوستان سروی هر دم سرفراز … گلبن گلزار آنینک شاخی دراز
١٤ — دولتی بختی درخت بر ثمر … اولسون انکا بولمسون دشمن مر
١٥ — چتر و ایوانینک اطنابی تمام … باقی و محکم آنینک اولسون مدام
١٦ — صولماسون هیچ گلستانینی گللری … صد هزار اولسون آنینک بلبللری
١٧ — قندکیم عزم ایتسه الله فرصتین … دیرسون و قلسون زیاده نصرتین

(B

در قصیدهٔ علاء الدوله خان

١ — شاهی که سروران جهان در انکا گدا … قلمش رفیع مسندینی جملدن خدا
٢ — سرو فتی جمال و کرم بحر لطف وجود … سر لشکر زمین و زمان صاحب لوا
٣ — دارای داروگیر و سپهدار جنگ و حرب … ایمنی شرع مصطفوی شاه بی ریا

شاه جهان

II.

(3)

١٧

٤ـ شاه جهان یعنی علاء الدوله خان کانک
اولدی فراز سلطنتی جملدن علا

٥ـ روشن قمودن اولسه نه طاک شمع دولتی
چونکه ایلتدر اکه نظر جمع اولیا

٦ـ کلمز وجود کشورنه بلکه آنک بکلی
میس وجوده بر نظر پاک کیمیا

٧ـ دلده صفای صحبتی عمدن قومز اثر
جان کوزکو سینه رؤیتی رویی ویرر جلا

٨ـ هر کیم مریض حادثهٔ روزکار در
دار الشفای مرحمتندن بولور شفا

٩ـ حق آفتاب ذاتنی نقص و زوالدن
قلسون امین حق شهنشاه لا فتی

١٠ـ باد خزان سبزهٔ باغینه اسمسون
پژمرده اولمسون کل و کلزار دایما

١١ـ ایوان عزتینه ال ایرکورمسون خلل

12b

بنای دولتینه خط قلمسون فنا

١٢ — آیینهٔ ضمیرینه غم گرد قونمسون

اولسون همیشه خرّم و خندان با صفا

١٣ — روشن دل اولسه ذکر ایله طلکی جعفری

نور جمال جان گوزنه اولور چون ضیا

١٤ — گنه لحمانی نکر ایله کلمز بیانه چون

من نیجه مدحتینی آنک ایلیم ادا

١٥ — ای بندهٔ فقیر و حقیر و ضعیف سن

گر دولت اشیکینه گتز دکسه التجا

١٦ — سوّر رویکی بو سدّهٔ جنّت مآبه کیم

جان و دیده سنه اولدی آنک توزی توتیا

ولهٔ ایضاً فی المثنوی

ای روز الستک اختیاری شهباز بدایتک شکاری

بو جمله جهانه جان سن سن پیدا سن و هم نهان سن سن

اصلیکینه رجوع ایدی گور اول باقی ولایتهٔ گیدی گور

بو ملک فنای

111b

ناله سی جعفرینک سنکه اثر قلدی بویله

ساکه کار ایتمدی مرمرلکه آنجق اوله

واله

ایضا

هر کیم دریسه دلبر جوینا تر جانا کرک — رویی چو سیم و زر کوکوفتان کرک

جان فکرن ایتمه کیم — جانان وصالن استینه ترک جانا کرک

نکار سز — اول کشینه جان کرک آنن جهانا کرک

جان قوتی اوجسه ملکی بو اسنده کوینک — روحانی مرغه عالم قدس آشیانا کرک

تیر جفایه چون اره دل اولدوغی هدف — اولدر که معنی دعوییه عشقه نشانا کرک

کوزده خیال قدنه جای ایتدکم بوکیم — آنده که جوی آب اوله سرو روانا کرک

دل نیجه حسن گلشنی ایتمدن طلب — بو عندلیب قدسیه اول گلستانا کرک

عشقک مکان محکم و عاشق ضعیف حال — اول پایه بیجه اورمغه که پهلوانا کرک

اسرار عشق ایتدکی جعفری جان

یعنی [illegible] عنده دیه حق عیانا کرک

تمت بعون الملك الوهاب تحريرا

اواخر محرم الحرام سنه خمس واربعين والف

(استنساخ) فی اواخر محرم الحرام سنه خمس واربعین والف (= ٦-١٦ تموز ١٦٣٥)